

VARIETATS LOCALS DE VINYA

G CONSELLERIA
O AGRICULTURA,
I PESCA I ALIMENTACIÓ
B INSTITUT RECERCA
/ I FORMACIÓ
AGROALIMENTÀRIA
I PESQUERA
ILLES BALEARS

*Selecció de les varietats de vinya
més reconegudes d'una col·lecció de més de
40 varietats preservades per l'IRFAP*

VARIETATS LOCALS DE VINYA

«Crec que Mallorca té poc interès per estudiar o importar noves varietats. El país que posseeix la montona, i el pàmpol rosat, la gorgollassa, el batista, la granatxa, el valent negre i el blanch, l'al'leluia, el sabater i el fogoneu; el giró pansal, la planta, el calop i el moscatell romà poc pot envejar, poc ha de desitjar».¹

LLEGENDA:

PRODUCCIÓ:

Baixa (< 2 kg)

Mitjana (2 - 4 kg)

Alta (> 4 kg)

PES DEL RAÏM:

Petit (< 200 g)

Mitjà (200 - 400 g)

Gran (> 400 g)

ALCOHOL POTENCIAL:

Baix (< 11 °)

Mitjà (11 - 12,4 °)

Elevat (> 12,4 °)

Varietat autoritzada a les
Illes Balears

La proporció de mides entre les varietats no
s'ajusta a la real.

CALLET

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells curts. Fulla mitjana de forma orbicular amb tres lòbuls.

Raïm gran i compacte amb peduncle curt. Baia globosa de mida gran i de color negre blavós. Polpa moderadament ferma.

«Es creu que és originari de Felanitx, on ha tingut molta importància en la composició dels seus vins. El cep és molt productiu i, en molts de casos, se n'ha de regular la producció; els sarments són llargs, amb fulles mitjanes i gra de volum gros».⁸

CALLET NEGRELLA

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells curts.
Fulla mitjana de forma orbicular amb cinc lòbuls.

Raïm gran amb una densitat solta i amb peduncle curt. Baia globosa de mida gran i de color negre blavós. Polpa moderadament ferma.

«Negrillos ó negrelles».^{2,5} «Varietat autòctona negra, molt semblant a la varietat autoritzada callet [...] Trobada a la zona de Cas Concos. [...] uns estudis genètics recents demostren que és el parental originari de les varietats majoritàries callet, manto negro i gafarró».⁶

CALOP NEGRE

Sinonímies: beba negra, valenci tinto

De taula

Planta de port semierecte-horitzontal amb circells mitjans. Fulla gran de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm gran amb una densitat solta i amb peduncle llarg. Baia gran de forma el·lipsoide estreta i de color negre blavós. Polpa moderadament ferma.

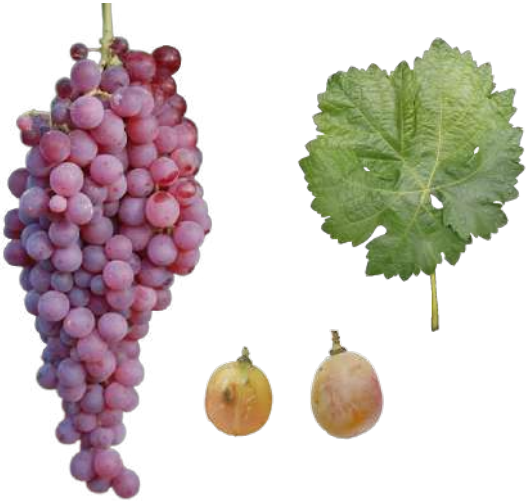
«Presenta les variants de negre i blanc. El calop negre és menys vigorós que el calop blanc. En ambdós casos, dóna un raïm espès, de gra gros. S'utilitza principalment per a consum com a raïm de taula. Si es vinifica, se n'obtenen vins lleugers».⁸

CALOP VERMELL

Sinonímies: beba roja

De taula

Planta de port horitzontal amb circells mitjans. Fulla de mida gran i de forma orbicular amb cinc lòbuls.

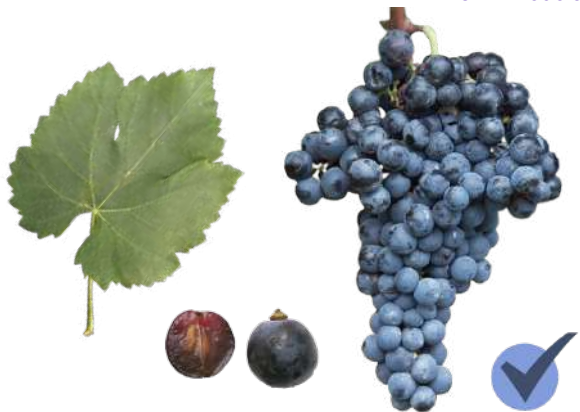
Raïm gran de densitat solta i peduncle mitjà. Baia el·lipsoide ampla de mida mitjana i de color vermell. Polpa moderadament ferma.

«Mentre que a Felanitx i Santanyí diferencien el calop blanc del calop vermell, a Lluçmajor només posen l'epítet a la subvarietat vermella, sobreentenent la blanca com a principal».⁷

ESCURSAC

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells curts. Fulla mitjana de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm compacte de llargària mitjana amb peduncle curt. Baia mitjana de forma globosa i de color negre blavós. Polpa tova o lleugerament ferma.

«Varietats superiors o fines. [...] Escursach, varietat negra, fàcil de reconèixer, per tenir els entrenusos sumament curts, proporciona un vi de pastura de molta força i de bona coloració».¹³

ESPERÓ DE GALL

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells curts.
Fulla gran de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm de mida i densitat mitjana amb peduncle llarg. Baia mitjana de forma globosa i de color negre blavós. Polpa tova o lleugerament ferma.

«Esperó de gall, dues blanques i una negra».⁵ «Dels giron, esperons de gall i valents, n'hi ha blanques i negres».²

GAFARRÓ

De vinificació

Planta de port horitzontal amb circells de mida mitjana. Fulla mitjana de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm llarg i compacte amb peduncle curt. Baia gran de forma globosa de color negre blavós. Polpa tova o lleugerament ferma.

«Varietat no descrita anteriorment, fou collida a la zona de la Colònia de Sant Pere a partir d'un únic conreador. Molecularment identificada dins del mateix grup que la varietat callet negrella».⁶

GALMETER

Sinonímies: mandó

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells curts. Fulla gran de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm de mida mitjana i compacte amb peduncle molt curt. Baia mitjana de forma globosa aplatada de color negre blavós. Polpa tova o lleugerament ferma.

«El 1944 [...] les principals varietats conrades són callet, mandó i manto negre».⁴

GIRO NEGRE

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells curts.
Fulla gran de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm de mida mitjana i compacte amb peduncle molt curt. Baia mitjana de forma globosa aplatada de color negre blavós. Polpa tova o lleugerament ferma.

«Al magnífic "giró" tenen els mallorquins la matèria primera per rivalitzar».¹ «També se poden conseguir bons vins, ab los batistes, girons, botates y prensal negre».⁵ «Els vins que gaudeixen de més reputació són [...] el giró».¹⁴ «Cep de poca producció. El seu raïm se solia mesclar amb el Callet o el Fogoneu, sobretot a la zona de Felanitx, per tal d'augmentar el grau dels vins obtinguts amb les varietats anteriors. Els vins monovarietals elaborats amb Giró Negre solien presentar poc cos i alta graduació alcohòlica».⁸

GORGOLLASSA

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells mitjans. Fulla gran de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm de llargària i densitat mitjana amb peduncle mitjà també. Baia mitjana de forma globosa i de color negre blavós. Polpa tova o lleugerament ferma.

«De la "gorgollassa", res diré doncs crec que la part central de l'illa, poc ha de progressar en la utilització d'aquest vidoner, preciós pel seu cos i graduació».¹ «A Binissalem es consideren com el raïm millor el Calop i la Gorgollassa».² «Varietats entrefines. - Gorgollassa, varietat negra i tardana, produeix vins de molta força i bona coloració. Forma la base dels vins de pastura de molts pobles».¹³ «Entorn de 1892 la varietat més freqüent a la zona alta de Mallorca era la gorgollassa. [...] Les entrefines eren la gorgollassa».¹²

MANCÈS DE CAPDELL

Sinonímies: mancès, mances

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells mitjans. Fulla petita de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm mitjà de densitat compacta amb peduncle curt. Baia mitjana de forma globosa i de color negre blavós. Polpa tova o lleugerament ferma.

«Actualment no conreada, però es troben plantes a Sóller, Fornalutx, Pollença i Manacor. Coincideix amb la varietat giró del banc de germoplasma d'El Encín, i se la coneix més aviat amb el nom de mances a la zona de Son Macià (Manacor). Els estudis genètics semblen indicar que el creuament d'aquesta varietat amb l'escursac va originar la varietat fogoneu».⁶

MANCÈS DE TIBÚS

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells curts. Fulla petita de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm mitjà de densitat compacta amb peduncle curt. Baia mitjana de forma globosa i de color violeta vermellós fosc. Polpa tova o lleugerament ferma.

«Varietats entrefines. [...] Mancès d'en Tibús, negra i de molt producte».¹³ «Mansell de Tibbus. Varietat de raïm perfil·loxera».³

MANTO NEGRO

Sinonímies: cabellis

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells mitjans.
Fulla gran de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm llarg i compacte amb peduncle mitjà.
Baia mitjana de forma globosa i de color negre blavós. Polpa moderadament ferma.

«El seu cep és productiu, posseeix una bona vegetació de fulles grans, els sarments són llargs amb bona distància entre els nusos, i els grans són de volum mitjà. Aquesta varietat és majoritària i molt important a la zona de la DO Binissalem, ja que és la base dels seus vins».⁸ «Un vi negre al qual el Manto Negro li donava el seu bevent inconfusible i que tenia el seu innegable èxit a moltes taules mallorquines».¹¹

SABATER

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells mitjans. Fulla gran de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm gran i compacte amb peduncle curt. Baia globosa de mida mitjana i de color negre blavós. Polpa tova o lleugerament ferma.

«Dóna rendiments alts. El cep és vigorós i el seu gra és de mida mitjana, sensible a l'oïdium i al mildiu. Té una maduració tardana i se n'obtenen vins negres de graduació similar a la del Callet».⁸

SINSÓ

Sinonímies: *cinsaut*

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells mitjans. Fulla gran de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm curt, de densitat mitjana amb peduncle curt. Baia gran de forma el·lipsoide ampla i de color negre blavós. Polpa tova o lleugerament ferma.

«Varietat introduïda segurament amb les replantacions ocasionades per la fil·loxera. Molt comuna al sud de França i parcialment adaptada als sòls mallorquins».⁶

VALENT NEGRE

Sinonímies: tinto velasco

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells mitjans. Fulla gran de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm gran, de densitat compacta amb peduncle curt. Baia mitjana de forma globosa i de color negre blavós. Polpa tova o lleugerament ferma.

«El valent negre i l'al·leluia, produeixen vins de poca graduació, al més 10° o 11° i de poc color. Però en canvi aquestes dues classes donen molt de raïm a terres de poca qualitat».¹ «Varietat de raïm negre perfil·loxera, de fulla mitjana i amb raïm primerenc. El gra és mitjà i de pell molt fluixa, de poca graduació i amb molta qualitat colorant».³

VINATER NEGRE

Sinonímies: tinto velasco

De vinificació

Planta de port erecte amb circells mitjans.
Fulla gran de forma orbicular amb cinc lòbuls.

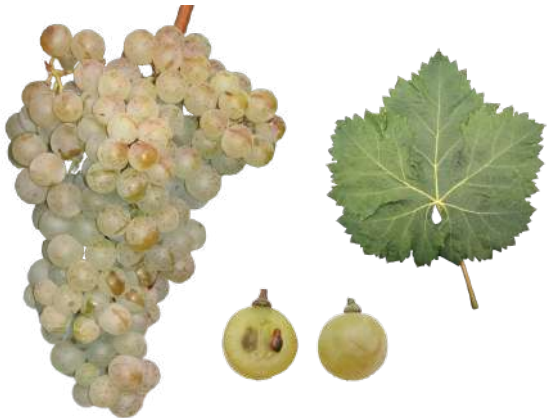
Raïm mitjà de densitat compacta amb peduncle molt curt. Baia mitjana de forma globosa i de color negre blavós. Polpa tova o lleugerament ferma.

«Boal. Varietat de raïm perfil'loxera».³

ARGAMUSSA

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells curts. Fulla de mida gran i de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm gran i compacte amb peduncle curt. Baia globosa de mida mitjana i de color verd grogós. Polpa moderadament ferma.

«La llegenda explica que, aquest cep, sempre se'l situava al costat de les parets, perquè com que el seu raïm esmussa, els dragons no se'l mengen. Varietat blanca no gaire vigorosa, que s'utilitza principalment com a raïm de taula».⁸

CALOP BLANC

Sinonímies: jaumes, mateu, beba blanca,
valencí blanco

De taula

Planta de port horitzontal amb circells llargs.
Fulla de mida gran i de forma pentagonal amb
cinc lòbuls.

Raïm gran de densitat mitjana i peduncle llarg.
Baia gran de forma el·lipsoide estreta i de
color verd grogós. Polpa moderadament
ferma.

«Varietats entrefines. [...] Calop, blanca i de gran
rendiment, destinada a la taula».¹³

GIRO ROS

Sinonímies: giró sard

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells llargs. Fulla gran de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm llarg de densitat solta amb peduncle de mida mitjana. Baia mitjana de forma globosa de color vermell grisós. Polpa tova o lleugerament ferma.

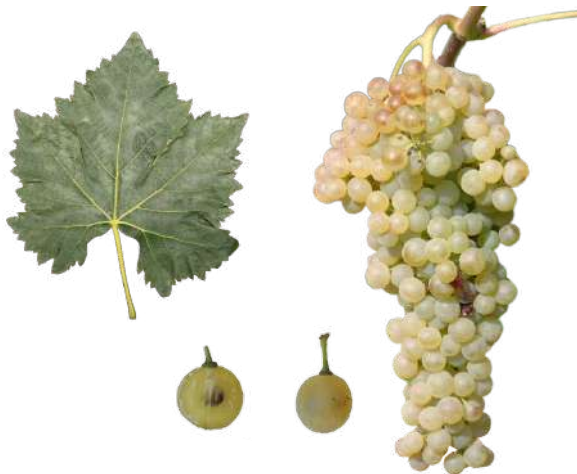
«També se poden conseguir bons vins, ab los batistes, girones , botates y prensal negre».⁵ «Giró blanc. El cep és poc productiu. S'utilitzava per fer vins licorosos a causa de la seva elevada graduació».⁸ «Actualment recuperada i autoritzada a les Balears des de 2011, amb molt bones perspectives de difusió. També coneguda com a giró blanc, cultivada a les zones de Felanitx i Manacor a causa del seu bon grau alcohòlic i d'acidesa».⁶ «Varietat de raïm blanc prefil·loxera, de grans petits i bona per a elaborar vi blanc. És una varietat primerenca».³

MAGDALENA

Sinonímies: joanillo, jaumillo, magdalenes,
Santa Magdalena

De taula

Planta de port horitzontal amb circells curts. Fulla gran de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm de mida i densitat mitjana amb peduncle curt. Baia mitjana de forma globosa de color verd grogós. Polpa tova o lleugerament ferma.

«Varietats superiors o fines. [...] Joanillo, varietat blanca i molt precoç, destinada principalment a la taula».¹³ «Joanillo. Cep poc vigorós, el fruit del qual s'utilitzava generalment per menjar».⁸

MALVASIA DE BANYALBUFAR

Sinonímies: malvasia aromàtica,
malvasia de Sitges

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells llargs. Fulla mitjana de forma pentagonal amb set lòbuls.

Raïm llarg de densitat solta amb peduncle llarg. Baia mitjana de forma el·lipsoide ampla i de color verd grogós. Polpa tova o lleugerament ferma.

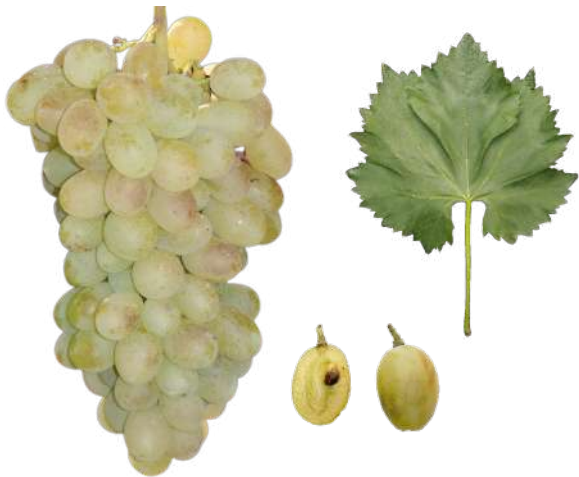
«Varietats superiors o fines. [...] Malvasia, varietat blanca molt apreciada pel seu aroma».¹³ «La melvasia se conra a Banyalbufar, ab ella se fabrica un ví molt esquisit y apreciat, conegut ab lo nom de ví de la Baronia».⁵ «Els vins són excel·lents, molt lleugers i molt fins; els més exquisits i de qualitat són el moscatell, la malvasia, el pàmpol rosat i el montona».⁹

MAMELLA DE VACA

Sinonímies: corazón de cabrito

De taula

Planta de port horitzontal amb circells llargs. Fulla mitjana de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm mitjà de densitat solta amb peduncle llarg. Baia gran de forma cilíndrica i de color groc. Polpa molt ferma.

«Sempre, a quasi totes les vinyes hi havia una petita part de raïm de taula, com les varietats: [...], mamella de vaca.»¹⁰

MOLL

Sinonímies: prensal blanc

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells mitjans. Fulla gran de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

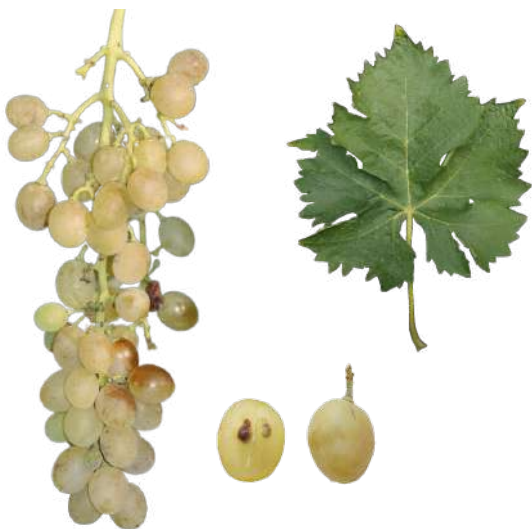
Raïm gran de densitat solta amb peduncle llarg. Baia mitjana de forma globosa i de color groc. Polpa tova o lleugerament ferma.

«Cep vigorós de fulles grosses i sarments llargs, el gra és de volum gros. Aquesta varietat blanca és molt més abundant a la DO Binissalem».⁸ «Prensal blanc o Moll: Varietat blanca, productiva, amb les fulles pentagonals amb pèls a l'enves, de raïms grossos, grans de forma esfèrica de color groc daurat, resistent a malalties».¹⁰

PEPITA DE ORO

De taula

Planta de port horitzontal amb circells mitjans. Fulla gran de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm gran de densitat solta amb peduncle llarg. Baia gran de forma el·lipsoide estreta i de color groc. Polpa molt ferma.

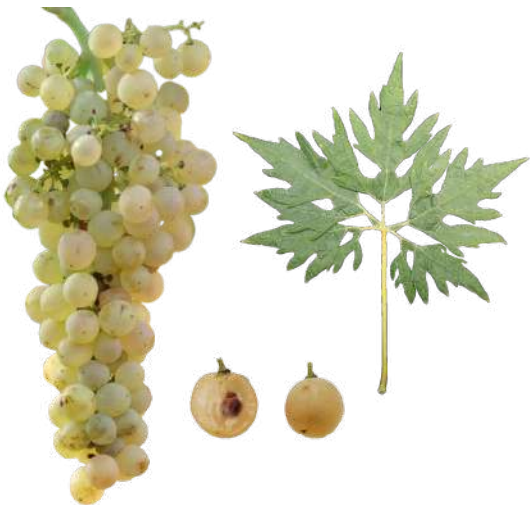
«Cep de raïms de plaça, esparsos i tardans. Bons per a guardar, però no pas per a fer vi pel seu grau baix. Gra blanc, gros i llargarut, de pell forta i aspra».⁷

PEU DE RATA

Sinonímies: *chasselas ciutat*

De taula

Planta de port semierecte amb circells llargs. Fulla petita de forma cuneïforme amb cinc lòbuls.

Raïm mitjà de densitat solta amb peduncle curt. Baia petita de forma globosa i de color groc. Polpa tova o lleugerament ferma.

«Collida a la zona de Son Nadal, del municipi de Felanitx. Conreada i conservada a causa de la morfologia peculiar de la fulla».⁶

QUIGAT

Sinonímies: massacamps

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells mitjans. Fulla gran de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm mitjà i compacte amb peduncle curt. Baia mitjana de forma globosa i de color verd grogós. Polpa tova o lleugerament ferma.

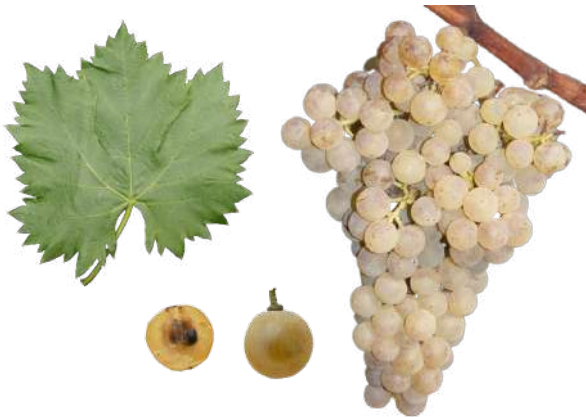
«Cagat. Varietat blanca amb sarments poc vigorosos, fulles de mida mitjana, les quals en el seu anvers presenten una espècie de pelussa. produeix raïms compactes i nombrosos, de gra lleugerament elevat, de color palla. El most que se n'obté sol ser de poca graduació, al voltant de deu o onze graus, i d'acidesa baixa».⁸ «Cultivada a les zones de Felanitx i Manacor, possiblement és la varietat minoritària blanca més estesa».⁶ «Cagat. Varietat de raïm blanc perfil·loxera, de gra redó i no gaire gros, no massa bo per menjar però sí per fer vi».³

VALENT BLANC

Sinonímies: callet blanc

De vinificació

Planta de port semierecte amb circells curts. Fulla gran de forma pentagonal amb cinc lòbuls.

Raïm llarg de densitat mitjana amb peduncle curt. Baia mitjana de forma globosa i de color groc. Polpa tova o lleugerament ferma.

«Varietats entrefines. [...] Valent-blanc, varietat que té excel·lents qualitats per a la confecció de vins blancs, molta fecunditat i produeix poca fusta: es destina a la taula».¹³ «Varietat de raïm blanc perfil·loxera».³

VINATER BLANC

De vinificació

Planta de port erecte amb cirrells mitjans.
Fulla molt gran de forma orbicular amb cinc lòbuls.

Raïm de llargària mitjana i de densitat solta amb peduncle mitjà. Baia mitjana de forma globosa i de color verd grogós. Polpa tova o lleugerament ferma.

«Vinater: Varietat prefiloxèrica, de fulles orbiculars, de color blanc, raïms de petits a mitjos grans petits, primerenca, bona graduació i bona acidesa».¹⁰ «Cep de sarments llargs, amb fulles groc-verdoses. Varietat blanca i primerenca que dona vins amb força bouquet. Té una graduació d'uns onze o dotze graus».⁸

REFERÈNCIES:

Recopil·lació feta per: Puig, P. i Pascual R. (2021). «Referències bibliogràfiques de noms de varietats de raïm de les Illes Balears».

- ¹ AAM. (1877). *Anuario Agrícola Mallorquín para 1877*.
- ² Augsburg, A. L. S. (1959). *Mallorca Agrícola: primera mitad*. Parte de la obra Las Baleares descritas por la palabra y el grabado. Imprenta Mossèn Alcover.
- ³ Calafat, P. (2017). *Vinyòvol*. Vocabulari pagès de la vinya i el vi. Documenta Balear.
- ⁴ Calafat Vich, B. (1997). *Aproximació a l'evolució de la vinya i els vins a la vila de Santa Maria del Camí* (segles XIII-XX). I Jornades d'Estudis Locals 15 i 16 de Març de 1997. En Memòria de Josep Capó i Juan, 341–354.
- ⁵ Cerdà, P. A. (1910). *Agricultura práctica regional*. Estampa d'En Sebastà Pizà.
- ⁶ Escalona, J. M., Luna, J. M., Bota, Josefina, [et. al.]. (2016). *Varietats de vinya de les Illes Balears*. Conselleria d'Agricultura, Pesca i Alimentació.

REFERÈNCIES:

- ⁷ Favà Agud, X. (2001). *Diccionari del noms de ceps i raïms. L'ampelonímia catalana*. Institut d'estudis catalans.
- ⁸ Grimalt, F. (1997). *El vi a Mallorca*. Documenta Balear.
- ⁹ Laborde, A. de. (1975). *Viatge pintoresc i històric: el País Valencià i les illes Balears*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- ¹⁰ Martorell, A. i Mas, G. (2006). *La vinya i el vi a Montuïri: La confraria dels tastavins (1999- 2006)*. Quaderns de divulgació. Govern de les Illes Balears. Conselleria d'Agricultura i Pesca.
- ¹¹ Morro, M. (2005). *Pagesos*. Documenta Balear.
- ¹² Morro, M. (2017). *L'agricultura mallorquina del segle XX : 1891-1960*. Lleonard Muntaner.
- ¹³ Satorras, F. (1878). *Informe sobre el estado de la agricultura en la Provincia de las Baleares*. Imprenta de Pedro José Gelabert.
- ¹⁴ Weyler, F. (1992). *Topografía físico-médica de las Islas Baleares y en particular la de Mallorca* (F. Bujosa, Ed.). El Tall Editorial.

